

Egyéniség és forradalom

Majakovszkij új kiadása alkalmából

A XX. századi irodalom történetének egyik legtalányosabb kérdése: Vlagyimir Majakovszkij. Tulajdonképpen kevesen ismerik őt igazán, s hírnevéhez képest kevesen értik-szeretik, világirodalmi helyzete mégis megingathatatlan s költészete most, közel 40 évvel halála után is eleven hatóerő.

Maga Majakovszkij szilárdan hitt halhatatlanságában. „Az én versem áttöri az évek roppant seregét, s úgy ront ki a fényre nyersen és tömören, erő sugárzik róla, mint napjaink fényére kibukkan a vízvezeték, melyhez hajdan rabszolga hadát hajtotta robotra Róma.” Ezek a sorok a „Teli torokból” című költeményéből valók, amelyet röviddel halála előtt írt, meghajszoltan, sokféle rosszindulattól meggyötörtén, valószínűleg a végső számvetés igényével. De a nyugodt magabiztosság szinte az első pillanattól jelentkezik nála, már korai verseiben elhivatottságáról beszél és híres sárga blúza mögül egy valóságos próféta alakja bújik elő. Kortársai közül a legtöbben nem hittek a belőle sugárzó erőnek, úgy vélték, mindez csak póz, féken nem tartható gőg és a végsőig hajtott nagyzási mánia. Majakovszkijt azonban semmi sem rendítette meg és senki sem volt képes letéríteni választott útjáról, következetesen és makacsul ragaszkodott ahhoz még akkor is, mikor a legteljesebb magány küszöbéhez érkezett. Független, önálló szellem volt s bár sok mindent költészetébe asszimilált, ami korának irodalmi vívmányai közé tartozott, – igazi, tartós hatás senki részéről sem érte. Mély titkot őrzött magában, olyan energiák dolgoztak benne, amelyeknek értékével – úgy tűnik –, egyedül ő volt tisztában, innen eredhetett bizonyossága önmagában s reménykedő hite a jövő emberében, aki majd életművét teljesen befogadja. Tulajdonképpen még halálában is egyedül önmagával szemben volt következetes, itt sem engedett a természet akaratának, ő szabta meg mikor és miként fejezi be életét.

Mi hát a titka ennek a költőnek? Úgy is fogalmazhatnánk, mi a titka ennek az embernek, hiszen az a fajta halhatatlanság, amelybe a költői élet legendája, tragédiája is beleolvad, nem magyarázható kizárólag irodalmi motivációkkal. Majakovszkijnak valóságos történelmi utóélet jutott osztályrészül, nevét – Puskinhoz, Byronhoz, Petőfihez hasonlóan –, azok is ismerik, akik verseit talán nem, vagy közülük csak igen keveset. Ez a költő egész életével, egész magatartásával hat, s hatása természetesen messze túlterjed a szűkebben vett irodalomértők körén. Mindez nem könnyíti meg, sőt megnehezíti a költészetével való behatóbb megismerkedést. Mert ember és mű azonosulásának nem átlagos példájával állunk itt szemben. A majakovszkiji líra teljes emberi képletet, teljes emberi modellt kínál felfedezésre, miközben egész lényünket mozgósítja, személyiségünknek egyetlen vonatkozását sem hagyja érintetlenül. Valóban „nyersen és tömören” rohanja meg világunkat s ott mindent elfoglalni igyekszik, olvasása állandó intellektuális és érzelmi készenlétet követel. Arról, hogy mire jó, mire használatos a költészet, Majakovszkij új képzeteket teremtett. Az ő gyakorlatában a líra a cselekvő ember megnyilvánulása, s már régen nincs szó nála megnyugtatósról, vigaszról és csendes szemlélődésről. Ebben a költészetben hatalmas emberi metamorfózis talált formát, amelynek ára a költő élete volt, s ez a tény az olvasót is sokra kötelezi. [...]

[...]

nyitott. Ebben a feszültségben Majakovszkij körül légüres tér keletkezett: – az első között fosztották meg folyóiratától, s valóságos pszichológiai hadviseléssel bekényszerítették a tőle idegen szemléletű *rappista* csoportba. Kétségtelen, hogy abban a morális kényszerben, amit vele szemben alkalmaztak, a költő egy általánosabb fenyegettetés előjelét látta, amelynek kifejlődését semmiképpen sem akarta bevárni.

Majakovszkijnek azonban volt annyi lelkiereje, hogy egyéni tragédiájában is töretlen hűséggel ragaszkodott a forradalomhoz, amelyet sohasem azonosított semmiféle csoport vagy intézmény akarnokságával. Életműve egységes egész maradt, törés nélküli, a történelem lényegét ragadta meg, annak egyik legihletettebb pillanatában. Tragédiája mégcsak jobban átszínezi, mélységesen emberivé s ugyanakkor a jövőbe tárulkozóvá teszi életművének ezt a forradalmi egyneműségét. Majakovszkij életében az orosz költészet mély belső változásokat élt át. Ebben a forrongásban sokan vettek részt; a szimbolistáktól kezdve, a futuristákon, akmeistákon, konstruktivistákon és imaginistákon át több nemzedék munkája és tapasztalata halmozódott fel. A cél világos volt és egyértelmű. A költészetet ki kellett rángatni az automatikus érzékelés merev világából, el kellett érni, hogy a költői nyelv ismét az elsődleges érzékelés jelrendszere legyen. A lírai realizmus újjáteremtéséről volt tehát szó, még akkor is, ha ezt sokan nem tudatosították magukban. Annak, hogy Majakovszkij e lírai forradalom középpontjába került, s egyik összegezőjévé, új, magasabb szintre emelőjévé lett a különböző irányú kísérleteknek, az volt az alapja, hogy ő kapcsolta össze a legelemibb módon költészetében a művészeti forradalmat a társadalmi forradalom gondolatával. Majakovszkij elvetette a szótagszámláló verselést s korának dinamikus légköréből új ritmust vont el, meghonosította a népköltészeti technikához legközelebb álló fonetikus rímképletek használatát, s bevezette költészetében a képi parallelizmust. „Meg tudta ezt tenni – írja Sklovszkij – mert neki volt vitorlája. Majakovszkijnál a vers együtt született a ritmussal, de a ritmus nála azonos volt az alapvető szóval; a feladattal. Majakovszkij saját témájának hatalmas vitorlája alatt evezett.” Ez a téma a szocialista forradalom volt s az új, tudatos embertípus megszületésének hirdetése, az olyan ember öntudatának kifejezése, aki többé már nem mond le a szabadsághoz és a boldogsághoz való jogáról. S aligha tévedünk, mikor azt állítjuk, hogy éppen a makulátlan forradalmiság szelleme és igénye – amely változatlanul tovább él és erősödik az időkben –, tartja ezt a költészetet a nem évülő halhatatlanság szintjén.

Az irodalomértők körében szerte a világon nő az igény Majakovszkij igazi, teljes arcának megismerésére. Bizonyára azért van így, mert a költő életműve – ahogy az eddig eltelt idő bizonyítja – több lett irodalomtörténeti adaléknál, valóságos, eleven életet él. Alakja körül rengeteg az ilyen vagy olyan beállítottságú misztifikálás, sokan próbálták és próbálják ma is saját érdekükben felhasználni tragikusan felemelő életének tanulságait. Majakovszkijnak azonban csak egyetlen igaz arca lehetséges, s ezt próbáltuk itt – természetesen nem a teljesség igényével –, elsősorban emberi magatartása felől nézve megközelíteni. A bátorságot a szokványostól talán elütő gondolataink kifejtésére elsősorban az adta, hogy az elmúlt év végén megjelent Majakovszkij Válogatott Műveinek új, két kötetes kiadása, amely kiemelkedik a költő verseinek minden eddigi magyar nyelvű kiadványai közül. Ez a kötet magában foglalja a legjobb magyar Majakovszkij fordításokat – Szabó Lőrincét, Képes Gézáét, Weöres Sándorét, Tamkó-Sirató Károlyét, **Eörsi Istvánét**, Tellér Gyuláét és másokét –, amelyek megközelítik az eredeti versek szépségét és hangulatát. A könyvet kitűnően szerkesztették, bemutatva e sokoldalú költő különböző korszakból származó, különböző hangvételű költeményeit, nem tévedve ugyanakkor a részletező elrendezés útvesztőibe, ami ez esetben kétségtelenül zavarná az olvasó tisztánlátását. Idegennyelvű költőről szólni, verseinek méltó magyar tolmácsolása nélkül – elpazarolt időnek tűnik. De most talán megszületett az első igazi Majakovszkij a magyar könyvkiadásban, s így reméljük, eljön majd az ideje annak is, hogy a magyar kritika, a magyar filológia is hozzálát a költő hagyatékának intenzívebb tolmácsolásához, felméréséhez.